

ДА ГОВОРИМ И ПИШЕМ ПРАВИЛНО

(Стефан Брезински, *Българска реч и писмо. Да говорим и пишем правилно*. Издателство Изток–Запад, С., 2012, 232 стр.)

Михаил Виденов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Мнозина от българските езиковеди са правили опити да издават книги, в които да коментират и да критикуват речевите несполуки на пишещите и говорещите публични български личности. Ако трябва да посочим авторитетно име в това отношение, без колебание ще назовем проф. Любомир Андрейчин (1910–1975). Той така си представяше борбата за езикова култура: с кратки бележки да атакуваме забелязаната неграмотност, а после бележките да ги обединяваме и групираме в отделни книги. На върха на дейността му стоят сборниците *На езиков пост* и *Езикови тревоги*, излезли в средата на миналия век. Някога, по времето на Л. Андрейчин, сред тружениците на перото и словото имаше чуватост: в това поотминало време авторитетът на езиковедите беше голям и многобройните агитатори, редактори, селкори и рабкори се вслушваха в забележките, стараейки се повече да не допускат подобни грешки. Беше време на по-внимателно боравене с българската реч. Стигаше се до друга крайност: много рядко някой се осмеляваше да говори, без да чете или да наизустява предварително подготвено изказване. Спонтанното говорене не се допускаше по електронните медии най-вече и по друга причина: можеше да се каже нещо извън идеологемата. Тези времена отминаха.

Повече от 20 години ако не друго, то поне говоренето и писането се радват на пълна демокрация, разбирана по нашенски като пълна „слободия“. До микрофоните на радиа и телевизии се добират всички и всякакви. Едни имат речева култура, умеят да подреждат мислите си, знаят кое може да е за пред хора и кое не бива да се казва, но твърде голяма е групата на хората, случайно добрали се до тези микрофони, и приказката им е укорителна от всички страни.

След като езиковата немара през последните години ни заля и направо ни удави, голяма част от нашите езиковеди вдигнаха ръце и си казаха, че нищо не може да се направи. Последният войн, който не е свалил доспехите, е проф. Ст. Брезински. Той е неуморим автор на стотици езикови бележки, на няколко

книги за повишаване на езиковата култура и срещу шаблонизацията на публицистичните материали. Написаното от него има своя специфика.

Най-новата книга притежава двете най-силни качества на автора си: 1) изключително богатство на коментирания материал; 2) атрактивна четивност, доведена до изкуството на белетристиката. Спомням си, че още преди десетилетия Брезински получаваше цялата българска преса – от заводските многотиражки, местните и окръжните вестничета до централните седмичници и ежедневници – и с химикалка в ръка ги изчиташе открай докрай. След неговия прочит съответният екземпляр целият посиняваше. Бяхме в един кабинет в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и наблюдавах емоциите на колегата. Реакциите му бяха силни, защото по-голямата част от материалите бяха от негови бивши студенти българисти и журналисти. Възмущаваше се от това, че пишат по въпроси, които не разбират, и не си дават труда да правят справки. Езиковата им неграмотност го гневеше. Все повтаряше, че точно такива примери е анализирал пред тях, а сега те на провала грешат.

В настоящата книга виждаме същата всеобхватност на наблюденията: *това, което би следвало да го прави цял един езиков институт, го прави той сам.* Широката публика познава точното му перо от кратките бележки във в. „Труд“, където всеки понеделник в продължение на единадесет години (2000–2011) от една малка снимка ни гледаше Маестрото, както го наричаме в приятелския ни кръг. Своята трибуна той снизходително сега нарича „рубричка“. После дойдоха други собственици на вестника и решиха, че езиковата култура не е толкова важна. По-добре е да се печатат фотографии на оскъдно облечени силиконови красавици и да се отразява животът на политическите еднодневки. Вестникът доста пожълтя...

Бележките и в тази книга са от „трудовия“ му репертоар. Актуални са, защото бисерите продължават да ни заливат и сега.

Втората специфика на книгата е безспорният белетристичен дар на учения. Намерени са точните думи, стилистиката и подходящите закачки, за да се шаржира съответният автор на езиковия „шедьовър“, превърнал казаното в истински речев кич. Репортерки и репортери не различават *чичо* от *вуйчо*, *търнокоп* от *кирка*, *кошара* от *обор*, *терариум* от *аквариум* и какво ли още не, но пишат. На няколко места Маестрото повтаря: за да учиш другите, трябва самият ти да знаеш. Преди години във в. „Труд“ чета материал за с. Ветрен, Пазарджишко. Някакъв новоизлюпен млад журналист от литературно невежество бе написал, че „...баба Илийца (!!) там още чака сина си да се върне от Сръбско-българската война“. Вдигнах телефона, свързаха ме с този полуграмотен вестникарин и той се оправда, че не му дали били достатъчно време да обмисли нещата. Казах му, че е смесил два различни разказа на Ив. Вазов, а той ми отговори, че не е! Брезински също залавя многократно представители на бедната българска журналистика в невежество. Колко много езикови

неточности е констатирал той! Четейки книгата му, стигаме до извода, че в редакциите има полуграмотни хора вероятно с университетски дипломи.

Ако не гледаме всичко по телевизиите, то вярвам, че от прогнозата за времето през утрешния ден всеки се интересува. Брезински е поставил интересно заглавие на материала, посветен на дежурните спикерки: *Голям вятър вее синоптички на бели кобили*. Възмущава се, че говорят за *голям* и за *малък вятър*, след като в езика ни се казва *силен* и *слаб*! Там е почел и артистичния Емчо (от btv), който стана национален герой с това, че говори за утрешното време като в кръчмата след 3–4 големи гроздови.

За тази книга искам да кажа още неща, които намирам за важни и съществени. Тя е облежната на езиковедската наука, но това е направено незабележимо, внимателно и с такт. Научните постановки например за източнобългарската редукция по принцип са твърде скучна материя, но Брезински така е онагледил нещата, че написаното те грабва и увлича. Внимателно око и точно ухо има ученият, макар че самият той е от град Златарица (Великотърновско), т.е. от района на пълните редукции. Схванал е обаче, че за западнобългарското ухо този фонетичен диалектизъм е много дразнеш. Според психолингвистите редукцията – за съжаление – е изключително трудно изкоренима, защото е усвоена в най-ранните детски (направо бебешки!) години и е станала част от учленителния рефлекс. Заедно с омекчаването пред гласните [е] и [и], срв. *дъитьЕ* и под., тя превръща хората от Източна България в непълноценни носители на книжовната норма.

Ст. Брезински е непримирим и към политическото съсловие, което е дръзнало да ни управлява и поучава, а не си е дало труда да овладее книжовната реч, с която се изявява в Парламента и по електронните медии. На няколко места в книгата прозира тънката ирония към речевото поведение на популярни хора под прожекторите, но професорът ги е пожалил и не ги е назвал по име. И не би следвало!

С основание проф. Ст. Брезински не е озаглавил книгата си с включване на понятието *езикова (речева) култура*, защото то е много по-широко по обем (той подчертава това на няколко места в изложението) и не се отнася *само* до тези отклонения и недоглеждания, с които е изпъстрена днешната реч на отделни лица. Културата на речта е важна съставка на общата ни култура и се отнася до умението ни да сме адекватни на речевата обстановка, да умеем да използваме онези изразни средства, които меродавното обществено мнение е узаконило. Анализиранияте от Брезински случаи са същностни елементи на езиковата ни култура, частни случаи от общото ни речево поведение.

Това уточнение с нищо не намалява значимостта на разглежданата книга, която е насочена към отклоненията от книжовните правила във фонетиката и останалите езикови нива на хора, които едва ли не всеки ден присъстват в медиите и формират обществения вкус. Професорът се бори за граматически

правилна и точна реч и това е много важно, защото всеки ден от масмедиите се лее все по-небрежна реч.

Тази книга не се поддава на преразказване – тя трябва да се прочете, за да се усети живият сарказъм на учения към снобизма, парвенющината и речевата немара на съвременниците ни. Ще повторя: това е не само най-сполучливата книга на автора по въпросите на езиковата култура, но най-добре написаният наш наръчник от този жанр.

Покрай другото с книгата *Българска реч и писмо* проф. Ст. Брезински си е направил отличен автоподарък по случай своята 80-годишнина!

Acad. Prof. Mihail Videnov DSc

✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski“
15 Tzar Osvoboditel Blvd.
1504, Sofia, Bulgaria